

*Snežana Soković\**

Pravni fakultet, Univerzitet u Kragujevcu

## USLOVNI OTPUST – SPORNA PITANJA I SAVREMENA NORMATIVNA REŠENJA

**Apstrakt:** Savremene tendencije u kaznenoj politici, široka primena zatvaranja i fenomen duževremenog rasta zatvoreničke populacije, nameću potrebu preispitivanja svrhe uslovnog otpusta, odnosno ukazuju na novu interpretaciju funkcije uslovnog otpusta. Uprkos bogatom i dugom iskustvu praktične primene različitih formi uslovnog otpusta, održavaju se i dileme, i konceptijske i normativne prirode, u pogledu modela uslovnog otpuštanja, u pogledu načina odlučivanja i telu nadležnom da odlučuje o uslovnom otpustu, o relevantnom vremenskom periodu izdržane kazne, uslovima pod kojima se vrši uslovno otpuštanje, opravdanosti supervizije osuđenog lica na uslovnom otpustu, kao i oblicima potrebne supervizije, o sadržini obaveza i zabrana koje eventualno treba postaviti uslovno otpuštenom osuđenom licu. Slične dileme u pogledu ovog pravnog instituta prate i praksu uslovnog otpusta u Srbiji, uprkos više od 140 godina kontinuirane primene uslovnog otpuštanja osuđenih lica. Posebno naglašen aktuelni interes za problematiku uslovnog otpusta u domaćim uslovima posledica je, kako višegodišnje preopterećenosti zatvorskih kapaciteta, tako i novih zakonskih odredbi o uslovnom otpustu. Pregled spornih pitanja i njihovo tumačenje u aktuelnim uslovima treba da doprinese razumevanju postojećih dilema i nalaženju funkcionalnih rešenja za praktičnu primenu relevantnih zakonskih odredbi.

**Ključne reči:** uslovni otpust, kazna zatvora, modeli uslovnog otpusta, supervizija.

### 1. AKTUELNOST USLOVNOG OTPUSTA

Iako uslovno otpuštanje osuđenih lica predstavlja opšte prihvaćeni institut sa dugom tradicijom, brojna sporna pitanja i polemike i dalje prate i zakonodavna rešenja i praksu uslovnog otpuštanja. Uporedo sa zahtevima za širom primenom uslovnog otpusta, opstaje i argumentacija o opravdanosti ukidanja ranijeg uslovnog otpuštanja (nelogičan, kontraproduktivan, nepravedan u odnosu na žrtvu krivičnog dela, potencijalno ugrožava sigurnost građana). Uprkos bogatom i dugom iskustvu praktične primene različitih formi uslovnog otpusta, održavaju se i dileme, i konceptijske i normativne prirode, u pogledu modela uslovnog otpuštanja, u pogledu načina odlučivanja i telu nadležnom da odlučuje o uslovnom otpustu, o relevantnom vremenskom

---

\* redovni profesor, ssnezana@jura.kg.ac.rs

periodu izdržane kazne, uslovima pod kojima se vrši uslovno otpuštanje, opravdano sti supervizije osuđenog lica na uslovnom otpustu, kao i oblicima potrebne supervizije, o sadržini obaveza i zabrana koje eventualno treba postaviti uslovno otpuštenom osuđenom licu. Pri tome, savremene tendencije u kaznenoj politici,<sup>1</sup> široka primena zatvaranja i fenomen duževremenog rasta zatvoreničke populacije, nameću potrebu preispitivanja svrhe uslovnog otpusta, odnosno ukazuju na novu interpretaciju funkcije uslovnog otpusta.

Slične dileme u pogledu ovog pravnog instituta prate i praksu uslovnog otpusta u Srbiji, uprkos više od 140 godina kontinuirane primene uslovnog otpuštanja osuđenih lica. Posebno naglašen aktuelni interes za problematiku uslovnog otpusta u domaćim uslovima posledica je, kako višegodišnje preopterećenosti zatvorskih kapaciteta, tako i novih zakonskih odredbi o uslovnom otpustu. Pregled spornih pitanja i njihovo tumačenje u aktuelnim uslovima treba da doprinese razumevanju postojećih dilema i nalaženju funkcionalnih rešenja za praktičnu primenu relevantnih zakonskih odredbi.

## 2. SPORNA PITANJA

Pravno-tehnički naizgled jednostavan pravni institut, uslovni otpust u praktičnoj primeni, posebno u praktičnom ishodu u relativno dužem vremenskom periodu, pokazuje izuzetnu kompleksnost. Zbog svoje čvrste funkcionalne povezanosti sa kaznom zatvora, a time i sa krupnim pitanjima koncepta kažnjavanja, svrhe kažnjavanja, kaznene politike, uslovni otpust zadržavajući istu normativnu formu, često značajno menja svoju svrhu, a posledično tome menja i svoj uticaj na ostvarenje svrhe kažnjavanja i ishoda kaznene politike. Stoga se i sporna pitanja koja prate institut uslovnog otpusta gotovo od samog uvođenja u krivično-pravni sistem, uvek iznova postavljaju, ali u različitom kontekstu, a shodno tome i sa potrebom za novim aktuelnim tumačenjem.

### 2.1. *Pravna priroda uslovnog otpusta*

Činjenica da je uslovni otpust nastao i da se razvijao kao rezultat penološke pragmatičnosti, dugo je uticala i na tumačenje njegove pravne prirode.

Nastajanje i šira primena uslovnog otpusta vezuje se za sisteme izvršenja kazne zatvora koji nastaju u prvoj polovini devetnaestog veka i u kojima uslovi i dužina boravka u zatvoru zavise od ponašanja osuđenika tokom izdržavanja kazne zatvora, pa zatvorenik svojim dobrim vladanjem i radom, može uticati i na ranije otpuštanje. Održivost ove ideja najpre je pokazao poznati Makonokijev bodovni sistem, a potom je isti koncept razrađen i implementiran u irski progresivni sistem izdržavanja kazne zatvora, u kome uslovni otpust predstavlja za osuđenika najpoželjniju poslednju fazu izdržavanja kazne zatvora, dok se započinjanje stvarne

1 S. Soković /2011/: Savremene globalne tendencije u kontroli kriminaliteta (karakteristike, perspektive i osvrt na domaće prilike), *Crimen*, 2, 169–282.

primene formalnog uslovnog otpusta, nekoliko decenija kasnije, vezuje za kazneno popravni zavod Elmira u državi Njujork.<sup>2</sup>

Kasnije razvijanje različitih oblika uslovnog otpuštanja, u dužem periodu je bilo više posledica penološke prakse, a manje rezultat krivično-pravnih koncepcija kazne i kažnjavanja. Otuda je dugo vremena vladalo shvatanje da je uslovni otpust isključivo penološki institut koji predstavlja fazu u izvršenju kazne zatvora.

Sa preciznijim definisanjem krivičnopravnog sistema razvilo se shvatanje da uslovni otpust prevazilazi penološku funkciju i da ima prevashodno krivičnopravnu dimenziju jer zapravo suspenduje kaznu utvrđenu sudskom odlukom. Tvrđnja da se tokom uslovnog otpusta kao faze u izvršenju, kazna zatvora izvršava na slobodi je vidno protivurečna, a i nelogična jer je suština uslovnog otpuštanja neizvršavanje preostalog dela kazne. Samo ukoliko dođe do opoziva uslovnog otpusta, preostali deo kazne će se izvršiti, ali tada se vreme provedeno na uslovnom otpustu ne uračunava u izdržanu kaznu, jer je uslovnim otpuštanjem kazna samo suspendovana, a ne i izvršena u posebnom modalitetu.

Opređeljivanje pravne prirode uslovnog otpusta nije samo dogmatsko pitanje, nego predstavlja konceptualno teorijsku osnovu koja neposredno opredeljuje i konkretno normativno definisanje ovog instituta, odnosno rešavanje pitanja nadležnih subjekata za odlučivanje o uslovnom otpustu, procedure odlučivanja, i slično. Kako ima pristalica i jednog i drugog shvatanja pravne prirode uslovnog otpusta, opstaju i razlike u shvatanjima o tome kako zakonski treba regulisati uslovni otpust.

## 2.2. Svrha uslovnog otpusta

Nezavisno od toga kako se opredeljuje pravna priroda uslovnog otpusta, uslovni otpust je objektivno funkcionalno vezan za kaznu zatvora, tako da generalni koncept kažnjavanja, ali i kaznena politika, bitno utiču i na funkcionalnost instituta uslovnog otpusta.

Uslovni otpust i nastaje u periodu kada retribucija kao koncept kažnjavanja ustupa mestu rehabilitaciji. Retributivni pristup (*punitur quia peccatum est*, odmazda za izvršeno krivično delo kao zadovoljenje iracionalne pravde) zasnovan na fenomenu zastrašivanja, ili na konceptu izolacije prestupnika, isključuje uslovni otpust.<sup>3</sup> Rehabilitativni pristup kažnjavanju, kaznom (izborom kazne i načinom izvršenja), nastoji da razvije kapacitete prestupnika koji će ga ubuduće sprečavati da vrši krivična dela, i u primeni uslovnog otpuštanja vidi značajno sredstvo za postizanje takvih ciljeva. Kasnije sumnje u delotvornost rehabilitacionih programa, razvijanje programa reintegracije, utilitarističke orijentacije, kao i savremeni restorativni, ali i neoretributivni koncepti, iznova su preispitali i redefinisali i svrhu i koncept uslovnog otpuštanja osuđenih lica.<sup>4</sup>

2 *The Oxford History of the Prison, The Practise of Punishment in Western Society*, ed. N. Morris, D. J. Rotman /1995/, New York, Oxford, p. 174,175; T.R.Clear, G. F.Cole/2003/: *American Corrections*, Belmont, p. 48–53.

3 S. Livingston, T. Owen/1995/: *Prison Law, Text and Materials*, p. 243.

4 T. R. Clear, G. F. Cole: *op.cit.* p. 57.

Svrhu uslovnog otpusta u fazi njegovog nastanka u devetnaestom veku opredelila je penološka pragmatičnost, uslovno otpuštanje bilo je nagrada za zatvorenike dobrog vladanja, primenjivalo se retko i prevashodno kod zatvorenika osuđenih na duge zatvorske kazne.<sup>5</sup> Početkom dvadesetog veka uslovni otpust postaje delotvorno sredstvo rehabilitacije i reintegracije prestupnika, poseban način individualizacije kazne, i praktični modeli primene uslovnog otpusta razvijaju se u tom pravcu sve do sedamdesetih godina prošlog veka, kada preispitivanje programa rehabilitacije dovodi do konstatacije njihove nedelotvornosti („nothing works“) i opšteg zaključka da ni supervizija uslovnog otpusta nije funkcionalna, čime se argumentuje novo preispitivanje opravdanosti ovog instituta i opravdava restriktivniji pristup, kako u primeni tako i u normativnom regulisanju.<sup>6</sup>

Primena naučno-tehnoloških sredstava poslednjih decenija prošlog veka tehnički je unapredila, a sadržinski promenila oblike kontrole i nadzora primenjive u sferi kažnjavanja i nadziranja. Nove tehnologije i prenošenje socijalnih i kulturoloških promena ovog vremena (društvo rizika)<sup>7</sup> u legalne okvire formalne reakcije na kriminalitet doveli su do nastajanja „nove penologije“.<sup>8</sup> Predmet interesovanja nove penologije nije pojedinac nego grupe prestupnika, tipovi i obim kriminalnog ponašanja. Zadatak nove penologije jeste da upravlja prestupništvom, a ne da rehabilituje prestupnike, umesto tretmana prestupnika javlja se menadžment. Nova penologija je manje zainteresovana za dijagnozu i tretman individualnog učinioca krivičnog dela, a više za identifikaciju, klasifikaciju i upravljanje prestupničkim grupama razvrstanim prema stepenu rizika njihovog ponašanja u odnosu na normirani poredak. Ona nema aspiracija da rehabilituje i reintegriše, već da upravlja rizikom budućeg kriminalnog ponašanja, pre svega kroz različite modalitete zatvaranje prestupnika. Podstiče se izvođenje „evidence based practise“, rehabilitacionih i reintegracionih programa čiji se učinak može meriti povoljnim ishodima, pre svega, u pogledu smanjenja recidivizma i povećanja sigurnosti u zajednici. Uslovni otpust postaje deo menadžmenta rizika i sredstvo upravljanja zatvoreničkom populacijom.<sup>9</sup>

Period kaznenog populizma, koji je na snazi od devedesetih godina prošlog veka, karakteriše uspostavljanje novih strategija kontrole kriminaliteta, značajan krivično-pravni ekspanzionizam, oštija kaznena politika, jačanje i širenje formalne kontrole, dalji razvoj tehnika nove penologije.<sup>10</sup> Najznačajnija konsekvencija nove prakse kontrole kriminaliteta jeste veliko povećanje kvote osuđenih na kaznu zatvora, stalni rast

5 G. Larry Mays, L. Thomas Winfree, Jr. /2002/: *Contemporary Corrections*, Stamford, p. 216.

6 J. Petersilia /1999/: Parole and Prisoner Reentry in the United States, *Crime and Justice*, Vol. 26, Prisons, pp. 479–529.

7 E. Gidens /2007/: *Sociologija*; Ekonomski fakultet, Beograd; p. 231; D. Garland /1996/: The Limits of the Sovereign State: Strategies of Crime Control in Contemporary Society, *British Journal of Criminology*, Vol. 36, pp. 445–71; A. Giddens /1990/: *The Consequences of Modernity*, London; prema: K. S. Williams /2008/: *Textbook on Criminology*, Oxford, p. 585.

8 S. Soković /2011/: Nova penologija – karakteristike i perspektive, *Pravni. život*, knj. 547, br. 9, pp. 823–836.

9 G. Robinson /1999/: Risk Mangment and Rehabilitation in the Probation Service: Collision and Collusion; *The Howard Journal*, Vol. 38 No. 4, pp. 421.

10 S. Soković /2012/: Savremeni kazneni populizam: uzroci, odlike i posledice. *Pravna riječ*, 9/33, pp. 263–277.

zatvoreničke populacije i trajna preopterećenost zatvorskih kapaciteta.<sup>11</sup> U takvom kontekstu uslovni otpust značajno transformiše svoju svrhu i postaje pre svega način za rasterećenje prenaseljenih zatvora (back door strategy).<sup>12</sup>

### 2.3. Modeli uslovnog otpusta

Različiti normativni modeli uslovnog otpuštanja osuđenih lica posledica su različitih pravno-teorijski koncepcija i prilagođeni su ciljevima koji se žele ostvariti primenom uslovnog otpusta. U osnovi se razlikuju modeli ranijeg otpuštanja, modeli uslovnog otpuštanja, kao i mešoviti modeli.<sup>13</sup>

Ranije otpuštanje, ili raniji (prevremeni) otpust, podrazumeva otpuštanje osuđenih lica nakon određenog perioda izdržavanja kazne zatvora pre isteka ukupnog trajanja izrečene kazne, automatski protekom vremena ili fakultativno, nakon odluke nadležnog organa. Strogo uzevši, ranije otpuštanje nije forma uslovnog otpusta, ali je po svrsi, formi i posledicama vrlo blisko uslovnom otpustu. Za razliku od uslovnog otpusta, najčešće se odnosi na manji deo neizdržane kazne, podrazumeva jednostavniju proceduru i uglavnom je u nadležnosti zatvorske administracije, može, a i ne mora biti predviđena mogućnost opoziva u slučaju da osuđenik u periodu neizdržane kazne učini novo krivično delo.

Uslovno otpuštanje ili uslovni otpust, podrazumeva otpuštanje na slobodu, ukoliko su ispunjeni predviđeni uslovi, osuđenika koji je izdržao deo kazne u kazneno-popravnom zavodu, pre nego što je izdržao kaznu u punom trajanju, pod uslovom da do isteka vremena za koje je izrečena kazna ne izvrši novo krivično delo. U periodu uslovnog otpusta osuđenik je najčešće pod nadzorom nadležnog državnog organa za uslovni otpust, a u slučaju novog krivičnog dela i/ili nepoštovanja drugih pravila uslovnog otpuštanja, uslovni otpust se opoziva a osuđenik se vraća u kaznenu ustanovu na izdržavanje ostatka kazne. Uslovno otpuštanje može biti obavezno ili fakultativno. U prvom slučaju konstatovanje ispunjenosti predviđenih uslova od strane nadležnog organa znači i njegovo otpuštanje, dok je u drugom slučaju, s obzirom na vrstu i/ili težinu krivičnog dela, ili s obzirom na izdržani deo kazne, sledi odluka nadležnog organa u okviru koje je odobranje uslovnog otpusta fakultativnog karaktera.

- 
- 11 F. E. Zimring /2011/: Imprisonment Rates and the New Politics of Criminal Punishment, *Punishment & Society*, Vol.3(1), pp. 161–166; D. Garland/2005/: The Meaning of Mass Imprisonment, *Punishment & Society*, Vol.3(1), pp. 5–7; J. Austin, T. Fabelo /2004/: *The Diminishing Returns of Increased Incarceration*, A Blueprint to Improve Public Safety and Reduce Costs, The JFA Institut, Washington D. C.
- 12 Najopštije rečeno, savremeni pristupi smanjenju zatvorske prenaseljenosti usmereni su na smanjenje ulaska u zatvor (front door strategy) širom primenom alternativnih mera i sankcija, kao i na smanjenje dužine boravka u zatvoru (back door strategy) kroz programe ranijeg otpuštanja. A. Gulazzi, C. Mancuso, A. Mangiaracina/2012/: “Back door sentencing” in Italy: comon reasons and main consequence for the recall of prisoners, *European Journal of Probation*, Vol. 4. No 1, pp. 73–84; B. Weaver, C. Tata, M. Munro, M. Barry /2012/: The Faillure of Recall to prison: Early Release, Front-Door and Back-Door Sentencing i the Revolving prison Door in Scotland, *European Journal of Probation*, Vol. 4. No 1, pp. 99–111.
- 13 P. V. Tournier /2004/: Systems of Conditional Release (Parol) in the Member States of the Council of Europe, between the principle of equality and individualization, pragmatism; *New French Journal of Criminology*, Penal fild, Vol.1; J. Petersilia /1999/: Parole and Prisoner Reentry in the United States, *Crime and Justice*, Vol. 26, pp. 479–529; T. R. Clear, G. F. Cole: *op. cit.* pp. 379.

Prednost fakultativnih, diskrecionih modela jeste okvirni kriterijum koji omogućava sveobuhvatan, temeljan i individualizovan pristup u odlučivanju na osnovu relevantnih informacija, mogućnost pripremanja osuđenika za uslovno otpuštanje tokom celog perioda izdržavanja kazne, zatim veća motivacija osuđenika za programe postupanja usled neizvesnosti odobravanja uslovnog otpusta, kao i visoka verovatnoća da će uslovno biti otpušteni samo oni osuđenici koji po izlasku neće ugrožavati sigurnost zajednice u koju odlaze. Međutim, nedostatak preciznijih kriterijuma može da znači i nejednako postupanje i proizvoljnost u proceni, a neizvesnost u pogledu odobravanja uslovnog otpusta može da oteža izvođenje rehabilitacionih programa zbog umanjene motivacije kao i da oteža realizaciju pripreme za uslovno otpuštanje. Diskrecioni modeli su zastupljeni u većini evropskih kontinentalnih zemalja, Kanadi, Australiji i delu SAD.

Obavezni, mandatorni modeli uslovnog otpuštanja nastaju i razvijaju se u SAD, zatim Engleskoj i Velsu i temelje se na jasnim, eksplicitnim kriterijumima za donošenje odluke, omogućavaju ujednačenu praksu nezavisno od toga ko odlučuje, uslovno otpuštanje direktno vezuju za dobro ponašanje tokom boravka u zatvoru i poštovanje zatvorskih pravila i time efikasno kontrolišu zatvoreničku populaciju. S obzirom na poznate i jednostavne kriterijume, zatvorenici je jasno šta se od njih očekuje i mogu tome da prilagode svoje ponašanje. Ovi modeli su, nakon, otpuštanja najčešće praćeni i programima postupne integracije. Nedostatak mandatornih modela jeste ograničena individualizacija prilikom odlučivanja o otpustu, zanemarivanje značaja uključivanja osuđenika u programe postupanja tokom kazne, neuočavanje razlike između dobrog vladanja kao stvarne promene u ponašanju i stavovima, i „instrumentalnog dobrog vladanja“ samo radi što ranijeg napuštanja zavoda. Programi supervizije nakon otpuštanja uglavnom su usmereni na nadzor i kontrolu, manje na podršku i pomoć.<sup>14</sup>

Modeli automatskog otpuštanja se najređe primenjuju. Podrazumevaju vrlo eksplicitne kriterijume i ujednačenost primene kriterijuma nezavisno o tome ko donosi odluku. Zatvorenici tačno znaju koliko vremena će provesti u zatvoru, a sigurnost u unapred poznat datum otpuštanja doprinosi stabilnosti u ponašanju tokom izdržavanja kazne zatvora. Većini zatvorenika su dostupni programi postupnog prelaza iz zatvorskog života u život na slobodi. Mane ovog modela nalaze se u činjenici da sudovi uz automatsko otpuštanje izriču duže zatvorske kazne, individualizovan pristup konkretnom osuđeniku je vrlo ograničen, a izvesnost datuma otpuštanja kod nekih osuđenika smanjuje motivaciju za učešće u rehabilitacionim programima i za dobro vladanje. S obzirom da zbog automatizma otpuštanja ne postoji mogućnost dokazivanja rizika otpuštanja ukoliko nema očiglednih eksplicitno navedenih kontraindikacija jednobrazno predviđenih za sve osuđenike, povećan je i rizik novog prestupništva po otpuštanju i narušavanja sigurnosti u zajednici u koju se osuđeni vraća.

Opredeljivanje za određeni model najčešće je rukovođeno razlozima pragmatizma, a ne traganjem za konceptualno najpotpunijim modelom ili za modelom čija

14 M. Maguire, P. Raynor /1997/: The Revival of Throughcare: Retic and Reality in Automatic Conditional Release, *British Journal of Criminology*, Vol. 37/1, pp. 1–14.

je efikasnost potvrđena praksom. Izbor modela uglavnom u najvećoj meri zavisi od toga šta treba da bude prevashodna svrha ranijeg, odnosno uslovnog otpuštanja. Na primer, model fakultativnog ranijeg otpusta najčešće ima svrhu nagrade za dobro vladanje, fakultativno uslovno otpuštanje najbliže je ciljevima rahabilitacije, automatsko ranije otpuštanje, kao i obavezno uslovno otpuštanje pogoduju potrebama rasterećenja zatvorskih kapaciteta.<sup>15</sup>

S obzirom na to da izvršenje kazne zatvora prate velika (često i nerealna i protivurečna) očekivanja, kao i s obzirom na vrlo kompleksne potrebe samih kaznenih sistema, uglavnom se koriste mešoviti modeli, kada se u okviru istog sistema predviđa i ranije i uslovno otpuštanje u različitim formama, zbog čega se često gube jasne granice između različitih modela. Razgraničenje uslova pod kojima se primenjuju pojedini modeli otpusta može se opredeliti vrstom i težinom krivičnog dela, ili dužinom izdržanog dela kazne. Relativno često se kombinuje diskrecioni, fakultativni uslovni otpust za duge kazne zatvora i obavezni uslovni otpust za kraće kazne.

#### 2.4. *Pretpostavke i uslovi*

Uslovno otpuštanje po definiciji podrazumeva ispunjenost određenih uslova. Gotovo u svim modelima uslovnog otpuštanja pretpostavke formalne prirode se odnose na deo kazne koji osuđena lica moraju izdržati pre uslovnog opuštanja, a materijalne pretpostavke se tiču kvaliteta vladanja osuđenika u toku izdržavanja kazne i na tome zasnovane procene o ispunjenosti svrhe kažnjavanja. Najčešće se u relativnom iznosu utvrđuje deo kazne koji se mora izdržati, na primer, jedna trećina, polovina ili dve trećine, pri čemu opredeljivanje obaveznog dela jeste izbor diktiran pragmatičnim razlozima (kaznena politika, preopterećenost zatvora) a ne posledica argumentacije zasnovane na empirijski utvrđenoj opravdanosti. Moguće je i uporedo utvrđivanje obaveznog minimalnog dela izdržane kazne (na primer, šest meseci).

Dobro vladanje osuđenika u toku izdržanog dela kazne kao uslov materijalnog karaktera, treba da ukazuje da se osuđenik popravio u meri koja čini osnovanim uverenje da će se na slobodi dobro vladati, a posebno da neće vršiti krivična dela. Procena se vrši na osnovu ponašanja u zavodu, ispunjavanja radnih i drugih obaveza, i treba da ukaže da je kod osuđenika postignuta svrha kažnjavanja. Radi što preciznijeg definisanja ove pretpostavke, često se postavljaju i kontraindikacije (na primer: izricanje težih disciplinskih mera, bekstvo ili pokušaj bekstva).

15 Pojavu da se model uslovnog otpuštanja prilagođava i menja shodno potrebama sistema kažnjavanja pokazuju i statistike uslovnog otpusta. Tako, statistički podaci o korišćenju uslovnog otpusta u SAD pokazuju da rast broja zatvorenika korelira rast primene obaveznih formi uslovnog otpusta i pad primene fakultativnih formi uslovnog otpusta. Praktično to znači da uslovno otpuštanje menja svrhu, više postaje način rasterećenja zatvorskih kapaciteta a manje sredstvo rahabilitacije, pa se shodno tome menja i model uslovnog otpuštanja koji se najčešće koristi. J. Petersilia /1999/: Parole and Prisoner Reentry in the United States, *Crime and Justice*, Vol. 6, pp. 479–529; Pri tome treba imati u vidu da su SAD država sa najvećom kvotom osuđenih lica, i sa najizrazitijim rastom atvoreničke populacije (sa nešto preko 4% svetske populacije imaju nepunih 25% svetske zatvoreničke populacije). S. Soković /2012/: Penitensijarne statistike: mera kriminaliteta i/ili više od toga, *Evidentiranje kriminaliteta: iskustvo iz sveta i Srbija*, (Vesna Nikolić-Ristanović, ed.) Beograd, p. 85–104.

U praksi mogu da nastupe problemi u vezi sa procenom ispunjenosti materijalne pretpostavke zbog nedovoljno preciznog kriterijuma koji ostavlja prostor za arbitrarnost i nejednako postupanje. U novije vreme ocena ove pretpostavke se svodi na metod procene rizika (vršenja novog krivičnog dela) posebnim instrumentom (upitnikom) čiji se rezultati mogu kvantifikovati i automatski obrađivati, što treba da isključi svaku subjektivnost i proizvoljnost.<sup>16</sup> Ostaje otvoreno pitanje mogućeg gubljenja suštinskog materijalnog kvaliteta ove pretpostavke u automatskom svođenju njenih vrednosti samo na cifre.

Drugo sporno pitanje odnosi se na potrebu prevazilaženja određenih protivurečnosti u određivanju subjekta nadležnog za ovu procenu. Naime, za procenu ispunjenosti svrhe kažnjavanja nadležan je sud, ali se procena ostvarenosti svrhe kažnjavanja vrši na osnovu ponašanja u kazneno-popravnoj ustanovi u pogledu koga neposredan uvid ima nadležna služba zavoda a ne sud. To znači da će za kvalitet odluke o ispunjenosti materijalne pretpostavke uslovnog otpusta zavisiti i od toga kako su postavljeni standardi izveštavanja suda, i od kvaliteta ostvarene komunikacije između suda i zavodskih službi.

## 2.5. Odlučivanje o uslovnom otpustu

U okviru postojećih modela uslovnog otpuštanja organ nadležan za odlučivanje o uslovnom otpustu jeste sud ili posebno telo (komisija) sastavljena od stane organa uprave, odnosno ministarstva pravde, u koju ulaze predstavnici pravosuđa, kaznenopravnih zavoda i stručnjaci iz oblasti penološke problematike. Iako to nije pravilo, u većini evropskih zemalja o uslovnom otpustu odlučuju sudovi, opšti (Austrija) ili specijalizovani (Nemačka, Italija, Francuska, Belgija, Španija), dok odbori za uslovni otpust odlučuju u Kanadi, delu SAD, Engleskoj i Velsu, Australiji.<sup>17</sup>

Uslovni otpust nije krivična sankcija nego mera (community measure)<sup>18</sup> koja je funkcionalno povezana sa krivičnom sankcijom (kaznom zatvora), što znači da odluku o uslovnom otpustu može doneti i sud, i administrativni organ. S obzirom da je pitanje pravne prirode uslovnog otpusta, koje direktno utiče i na određivanje subjekata nadležnih za odlučivanje o uslovnom otpustu, sporno, postoje i različita shvatanja o tome ko treba da odlučuje o uslovnom otpuštanju.

Ukoliko se uslovni otpust shvata kao krivično-pravni institut kojim se pod određenim uslovima suspenduje sudska odluka, jedino logično rešenje u pogledu organa nadležnog za odlučivanje jeste sud, jer se jedna sudska odluka može menjati samo drugom sudskom odlukom a ne aktom organa uprave. Dodatni argument nalazi se i u činjenici da je po svojoj suštini odluka o uslovnom otpustu odluka o ispunjenosti svrhe kažnjavanja u konkretnom slučaju, a organ nadležan za pitanje ostvarenosti svrhe kažnjavanja jeste upravo sud.

16 G. Larry Mays, L. Thomas Winfree, Jr. /2002/: *op. cit.* p. 217.

17 P. V. Tournier /2004/: *op. cit.* p. 22.

18 U tom smislu: *Recommendation Rec (2000)22 on improving the implementation of the European rules on community sanctions and measures*, Council of Europe; *Recommendation Rec (2003)22 on Conditional Release (Parole)*.



U penološkom pristupu uslovni otpust jeste prevashodno penološko pitanje i predstavlja modalitet, odnosno posebnu fazu izdržavanja kazne zatvora. Razlozi zbog kojih o uslovnom otpustu treba da odlučuje posebna komisija nalaze se u činjenici da je uslovno otpuštanje deo penološke faze, pa odlučivanje suda o uslovnom otpustu predstavlja „ponovno suđenje“ u istoj stvari koje je nedopustivo sa aspekta osnovnih pravnih standarda. Osim toga, s obzirom da je osnov odluke o uslovnom otpustu kvalitet vladanja osuđenog lica u kazneno-popravnim zavodu u toku izdržanog dela kazne (na osnovu koga se ceni i da li je ostvarena svrha kažnjavanja), u koji sud nikako nema neposredan uvid, a nije ni dovoljno kvalifikovan za takvu procenu, opravdano je da o tome odlučuje organ, u okviru koga deo članova ima potrebne stručne, nepravne kompetencije, kao i mogućnost neposrednog uvida u ponašanje osuđenika.

Osim opšteg pitanja određivanja pravne prirode, različiti modeli uslovnog otpusta daju dodatne argumente za sud ili administrativni organ kao subjekat odlučivanja o uslovnom otpustu. Generalno, u okviru diskrecionih modela koji zahtevaju procenu ispunjenosti određenih pretpostavki, posebno ostvarenosti svrhe kažnjavanja u svakom konkretnom slučaju, o uslovnom otpustu treba da odlučuje sud, dok se odlučivanje o nekim formama obaveznog otpuštanja (tamo gde postoje automatski rokovi za uslovni otpust nakon potka određenog dela kazne ili se otpust nakon određenog oka automatski odobrava ukoliko nema kontraindikacija) eventualno može staviti u nadležnost administrativnih organa.

## 2.6. Nadzor u toku uslovnog otpusta

Uslovno otpuštanje uglavnom podrazumeva i neki oblik supervizije otpuštenih lica i posebne programe uključivanja u zajednicu koji se izvode u okviru probacionih servisa.<sup>19</sup> Intenzivna supervizija uslovnog otpusta podrazumeva prevashodno kontrolu i nadzor, kao i veliki broj obaveza i zabrana za osuđenika i česte kontakte probacionih službi tokom kojih se proverava poštovanje svih nametnutih pravila uslovnog otpusta (SAD; Engleska i Vels). Minimalna supervizija namenjena je prestupnicima koji ne predstavljaju rizik za zajednicu i obično podrazumeva telefonske ili mejl kontakte jednom mesečno ili ređe.<sup>20</sup> U okvirima rehabilitacione i reintegracione supervizije licu na uslovnom otpustu su dostupni programi i tretmani usmereni na uspešnu integraciju i podrška radi prevencije novog prestupništva (Nemačka, Finska). Kombinovani oblici obuhvataju i nadzor i potrebne programe i usluge (Kanada, Australija). Probacione službe su različito organizovane i sprovode nadzor i superviziju uslovno otpuštenih lica na različite načine. Postoje i vrlo različita rešenja u pogledu uslova i načina opoziva uslovnog otpusta s obzirom na utvrđene obaveze i zabrane. Vrlo retko se osuđena lica uslovno otpuštaju bez ikakvog nadzora i to po pravilu u okviru diskrecionog modela uslovnog otpuštanja, jer se veruje da je procena suda u pogledu opravdanosti uslovnog otpuštanja temeljna, individualizovana, objektivna, i stoga pouzdana, pa dodatni nadzor nije

19 T. R. Clear, G. F. Cole /2003/: *op. cit.* p. 399.

20 G. Larry Mays, L. Thomas Winfree, Jr. /2002/: *op. cit.* p. 217.

potreban. I dok diskrecioni uslovni otpust prate programi postupne integracije, pomoći i podrške uz niži nivo kontrole i nadzora, kod mandatornih i automatskih modela supervizija je intenzivna i prevashodno usmerena na nadziranje i kontrolu uslovno otpuštenog lica. Strogu superviziju prate česta kršenja nametnutih pravila, posledično i veći broj opoziva uslovnog otpusta.<sup>21</sup>

### 3. USLOVNI OTPUST U DOMAĆEM PRAVU

#### 3.1. Razvoj

Po ugledu na progresivni sistem izvršenja kazne zatvora, uslovni otpust se u Srbiju uvodi 1869. godine Zakonom o uslovnom otpuštanju krivaca iz kaznitelnih zavedenja, samo dvanaest godina pošto je prvi put formalno uveden u Engleskoj, i znatno ranije u odnosu na mnoge evropske zemlje. Mada je kritikovan kao instrument slabljenja krivične presude, i mada su uslovi za opoziv postavljeni veoma široko („ako bi otpušteni učinio kakvo god, ma i najmanje kazneno delo ili se bar moglo opravdano sumnjati da ga je on morao učiniti, i niko drugi“) beleži se da je u periodu 1883–1885. uslovni otpust bio dodeljen u 784 slučaja, sa opozivom u samo 12 slučajeva.<sup>22</sup> Zakonom o izvršavanju kazni lišenja slobode iz 1929. godine uveden je irski progresivni sistem,<sup>23</sup> koji uslovni otpust predviđa kao četvrtu fazu izvršenja zatvorske kazne, do koje je dolazio manji broj osuđenih lica, svega jedna četvrtina ili petina od ukupnog broja zatvorenika.<sup>24</sup> Nakon Drugog svetskog rata uslovi izdržavanja kazne zatvora su se postepeno menjali uvećavanjem obima prava i pogodnosti, i humanizovanjem postupanja prema zatvorenicima. Pored diskrecionog uslovnog otpuštanja (nakon polovine izdržane kazne i „zavisno od ponašanja i postignutog stepena prevaspitanja“) odlukom komisije za uslovni otpust pri republičkom organu uprave, Zakonom o izvršenju krivičnih sankcija od 1961. godine uvodi se i jedna forma fakultativnog automatskog uslovnog otpusta mesec dana pre isteka kazne, pod uslovom da je osuđenik izdržao tri četvrtine kazne i da se dobro vladao, o kome odlučuje upravnik zavoda. Procenat uslovno otpuštenih lica je rastao iz godine u godinu, od 21,2% 1954. godine, 43% 1960. godine, do 52,6% 1972. godine.<sup>25</sup>

Nadležnost za donošenje konačne odluke o uslovnom otpustu se menja 2001. godine i prenosi sa komisije za uslovni otpust pri Ministarstvu pravde na sudove koji su doneli odluku o kazni zatvora u prvom stepenu. Zakonom o izvršenju krivičnih

21 N. Padfield, Sh. Maruna /2006/: The revolving door at the prison gate: Exploring the dramatic increase in recalls to prison, *Criminology and Criminal justice*, Vol. 3, pp. 329–352; N. Padfeld /2012/: Recalling conditionally released prisoners in England and Wales, *European Journal of Probation*, Vol. 4/1, pp. 34–45.

22 M. Pavlović /2007/: Slabost krivične presude u Srbiji krajem XIX i početkom XX veka, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, 55/2, pp. 86–97.

23 Ignjatović, Đ. /2010/: *Kriminologija*, Beograd, p. 225.

24 Z. Ilić, G. Jovanić /2011/: *Zatvor i/ili sloboda pod nadzorom*, Beograd, p. 217.

25 M. Milutinović /1981/: *Penologija*, Beograd, p. 309–311.

sankcija iz 2005. godine, ukida se fakultativni automatski otpust odlukom upravnika zavoda, ali se istovremeno uvodi prevremeno otpuštanje, o kome odlučuje direktor Uprave za izvršenje zavodskih sankcija na predlog upravnika zavoda, najranije tri meseca pre isteka kazne, pod uslovom da je osuđenik izdržao devet desetina kazne, da se dobro vladao i da nije dobio uslovni otpust.

U narednom periodu (2009. godine) izmenama u materijalnom krivičnom zakonodavstvu dolazi do restriktivnijeg normiranja uslovnog otpusta, zahteva se, uz dobro vladanje i popravljajanje, izdržane dve trećine kazne, s tim što se osuđenik koji je pokušao bekstvo ili je pobjegao iz zavoda u toku izdržavanja kazne ne može uslovno otpustiti. Posledično zakonskim rešenjima iz 2009. godine, uslovno otpuštanje se sve ređe primenjuje u praksi, svega nešto preko jedne četvrtine podnetih molbi rezultira odlukom suda o dodeljivanju uslovnog otpusta.<sup>26</sup> Istovremeno konstantni rast zatvoreničke populacije (od 6238 zatvorenika 2002. godine do 11094 zatvorenika 2011.)<sup>27</sup> stvara veliku preopterećenost zatvorskih kapaciteta (vodeću u Evropi sa 157,9% preopterećenosti).<sup>28</sup>

### 3.2. Novo zakonsko rešenje i perspektive

Poslednjim izmenama Krivičnog zakonika (2012. godine) uvode se značajne novine u pogledu uslovnog otpusta. Za pretežan broj krivičnih dela predviđa se obavezni, mandatorni uslovni otpust umesto fakultativnog, diskrecionog ukoliko su ispunjeni uslovi predviđeni zakonom. Fakultativni uslovni otpust zadržan je ukoliko se radi o kazni zatvora od 30 do 40 godina, kazni za krivična dela protiv čovečnosti i drugih dobara zaštićenih međunarodnim pravom, zatim za krivična dela protiv polne slobode, krivično delo nasilja u porodici, krivično delo neovlašćene proizvodnje i stavljanja u promet opojnih droga, krivična dela protiv ustavnog uređenja i bezbednosti Srbije, krivično delo primanja mita i krivično delo davanja mita. Uslovni otpust je fakultativan i za osuđena lica za koja su postupci vođeni prema Zakonu o organizaciji nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, korupcije i drugih teških krivičnih dela, kao i za lica koja su više od tri puta pravosnažno osuđena na bezuslovnu kaznu zatvora.

Normirani modeli uslovnog otpusta prilagođeni su svrsi i ciljevima koje treba da ispuni primena ove mere. Svrha uslovnog otpusta se različito određuje, kao sredstvo uspešne resocijalizacije, nagrada za dobro vladanje, podstrek i stimulacija za aktivno učešće u tretmanu, način za doslednu primenu individualizacije kazne, kao mogućnost za korekciju izrečene kazne, nagrada za uloženi napor u pravcu samopromene.<sup>29</sup> Sa druge strane, evidentno je da uslovni otpust uporedo predstavlja i sredstvo

26 Z. Ilić, G. Jovanić /2011/: *op. cit.* p. 222.

27 Godišnji izveštaji o radu Uprave za izvršenje krivičnih sankcija R Srbije, 2002–2011.

28 Aebi, M. F. Delgrande, N. (2011): *SPACE I(2009)*, Council of Europe Annual Penal Statistics; Strasbourg, 22 March 2011, PC-CP (2011)3.

29 R. Kupčević-Mladenović /1972/: *Osnovi penologije*, Sarajevo, p. 196; *Komentar Krivičnih zakona, /1981/:* (N. Srzentić, ed), Beograd, p. 24–25; M. Milutinović /1981/: *Penologija*, Beograd, p. 311; Slobodanka Konstantinović-Vilić, M. Kostić /2011/: *Penologija*, Niš, p. 268; Z. Ilić, G. Jovanić /2011/: *op. cit.* p. 215.

koje disciplinuje osuđenike i doprinosi njihovom uzdržavanju od narušavanja reda u kaznenim ustanovama, posebno s obzirom na dugo prisutan model automatskog uslovnog otpusta po odluci upravnika, odnosno prevremenog otpuštanja. Osim toga, u vezi s uslovnim otpustom, u domaćim uslovima, uvek se, od početka primene pa do danas, računa i na efekat rasterećenja preopterećenih zatvorskih kapaciteta.<sup>30</sup> Novouvedeni model obaveznog uslovnog otpusta treba da promeni do sada zastupljenu praksu neopravdano restriktivne primene uslovnog otpuštanja a istovremeno da doprinese rešenju problema prenaseljenih zatvora.

Mada u domaćoj penološkoj teoriji i praksi ima pristalica penološkog tumačenja pravne prirode uslovnog otpusta i zagovornika posebne komisije kao organa nadležnog za odlučivanja, postojeća rešenja su u skladu sa predviđenim modelima uslovnog otpuštanja i evropskom praksom. Međutim, podatak o značajnoj nekompatibilnosti procene ispunjenosti materijalnih pretpostavki za dodelu uslovnog otpusta između penalnih ustanova i nadležnih sudova,<sup>31</sup> faktički značajno sužene mogućnosti dobijanja uslovnog otpusta kod kratkih kazni zatvora usled relativno dugog trajanja sudskog postupka u kome se odlučuje o uslovnom otpustu (koje ne rešava ni primena prevremenog otpuštanja) ukazuju na sadržinske probleme odlučivanja o uslovnom otpustu. Neujednačenost kriterijuma procene ispunjenosti potrebnih uslova i deklaratorni i formalizovan pristup proceni često dobro ponašanje izjednačava sa popravljanjem i postignutom svrhom kažnjavanja, čime se uslovni otpust lišava sadržine i svodi na sredstvo za održavanja discipline i kontrolu ponašanja u zatvorima. S obzirom da se za pretežan broj krivičnih dela uvodi obavezan uslovni otpust, i da je i kod diskrecionog uslovnog otpuštanja procena ispunjenosti uslova često samo deklaratorna, kao i da većini uslovno otpuštenih lica potrebna je pomoć i podrška socijalne i psihološke prirode, i kada neme potrebe za kontrolom i nadzorom, nameće se i pitanje supervizije, nadzora, pomoći i kontrole uslovno otpuštenih lica, do sada potpuno zanemareno. Budući Zakon o probaciji u izvršenju vanzavodskih sankcija i mera<sup>32</sup> treba da odgovori ovim potrebama i uspostavi i organizuje probacionu službu u Srbiji, pri čemu se posebno normira i nadzor nad izvršenjem mera određenih uz uslovni otpust.

#### 4. ZAKLJUČAK

Sistem uslovnog otpuštanja u Srbiji u ovom trenutku, osim ostvarenja rehabilitacionih i reintegracionih ciljeva kao primarnih, treba značajno da doprinese i rasterećenju zatvorskih kapaciteta. Istovremeno potrebno je i da se praksa uslovnog otpuštanja „uravnoteži“, s obzirom na neopravdano restriktivno odlučivanje o uslovnom otpustu poslednjih godina. Očekivanje da primena uslovnog otpusta istovremeno

30 M. Pavlović /2007/: *op. cit.* pp. 86–97; Z. Stojanović, D. Kolarić /2012/: Nova rešenja u krivičnom zakoniku Srbije, *Bezbednost*, LIV/3, pp. 7–33; Z. Stojanović/2013/: *Krivično pravo, opšti deo*, 303–305.

31 Istraživanja pokazuju da u preko 25% slučajeva sud donosi negativnu odluku uprkos pozitivnom predlogu penalne ustanove. Z. Ilić, G. Jovanić /2011/: *op. cit.* p. 226.

32 <http://www.mpravde.gov.rs/sekcija/53/radne-verzije-propisa.php>, septembar, 2013.

doprinosi različitim ciljevima, i uspešnoj rehabilitaciji i reintegraciji osuđenih lica i rasterećenju zatvorskih kapaciteta, nije nužno protivurečno, ali je ostvarivo jedino ako je uslovni otpust jedan segment celovitog i koherentnog sistema izvršenja krivičnih sankcija. U protivnom, smanjivanje zatvoreničke populacije uslovnim otpuštanjem potiskuje rehabilitativne ciljeve uslovnog otpuštanja, i samo prividno i privremeno pokazuje pozitivne efekte.

Novouvedeni model obaveznog uslovnog otpusta za najveći broj krivičnih dela, uz zadržani model fakultativnog otpusta za jasno utvrđene situacije (i zadržanu mogućnost prevremenog otpuštanja u ZIKS-u) podoban je da odgovori postavljenim ciljevima. Mera u kojoj će se postavljeni ciljevi ostvariti zavisi od kvaliteta procesa potrebnih za donošenje odluke, kao i od kvaliteta probacionih aktivnosti nakon uslovnog otpuštanja. Neophodno je određeno standardizovanje procesa odlučivanja o opravdanosti uslovnog otpuštanja, i to je jednako važno, ako ne i važnije od toga koji je subjekat nadležan za odlučivanje. U protivnom uslovni otpust postaje samo sredstvo za disciplinovanje zatvorenika i kao takav ne doprinosi rehabilitaciji, zatvore rasterećuje samo privremeno, jer se iza formalnog popravljavanja krije pretvaranje do izlaska na slobodu i vrlo brzo nova krivična dela na slobodi. Uz to, obaveznost uslovnog otpusta povećava mogućnost da se uslovno otpuste i takva lica, čime se ugrožava i sigurnost zajednice u koju se osuđeni vraća. Pažljivim izborom obaveza i oblika kontrole koje će svojom odlukom sud nametnuti uslovno otpuštenom osuđeniku, kao i efikasna probaciona služba koja će pratiti njihovo ispunjenje, mogu se kontrolisati i rizici koje nosi uslovna sloboda.

## LITERATURA

- Aebi, M. F. Delgrande, N. (2011), *SPACE I(2009), Council of Europe Annual Penal Statistics;*, Strrasbourg, PC-CP (2011)3.
- Austin, J., Fabelo, T. /2004/: *The Diminishing Returns of Increased Incarceration, A Blueprint to Improve Public Safety and Reduce Costs*, The JFA Institut, Washington D.C.
- Clear, T.R., Cole, G. F. /2003/: *American Corrections*, Belmont.
- Garland, D. /2005/: The Meaning of Mass Imprisonment, *Punishment & Society*, Vol. 3 (1).
- Garland, D. /1996/: The Limits of the Sovereign State: Strategies of Crime Control in Contemporary Society, *British Journal of Criminology*, Vol. 36.
- Gidens, E. /2007/: *Sociologija*; Ekonomski fakultet Beograd.
- Gulazzi, A., Mancuso, C., Mangiaracina, A. /2012/: “Back door sentencing” in Italy: comon reasons and main consequence for the recall of prisoners, *European Journal of Probation*, Vol. 4. No 1.
- Ignjatović, Đ. /2010/: *Kriminologija*, Beograd.
- Ilić, Z. Jovanić, G. /2011/: *Zatvor i/ili sloboda pod nadzorom*, Beograd.
- Komentar Krivičnih zakona*, /1981/, (N. Srzentić, ed), Beograd.
- Konstantinović-Vilić, S., Kostić, M, /2011/: *Penologija*, Niš.
- Kupčević-Mladenović, R. /1972/: *Osnovi penologije*, Sarajevo;

- Larry Mays, G., Thomas Winfree, L. Jr. /2002/: *Contemporary Corrections*, Stamford.
- Livingston, S. Owen, T. /1995/: *Prison Law, Text and Materials*.
- Maguire, M. Raynor, P. /1997/: The Revival of Throughcare: Retic and Reality in Automatic Conditional Release, *British Journal of Criminology*, Vol. 37/1.
- Milutinović, M. /1981/: *Penologija*, Beograd.
- Padfield, N. Maruna, Sh. /2006/: The revolving door at the prison gate: Exploring the dramatic increase in recalls to prison, *Criminology and Criminal Justice*, Vol. 3.
- Padfeld, N. /2012/: Recolling conditionally released prisoners in England and Wales, *European Journal of Probation*, Vol. 4/1.
- Pavlović M. /2007/: Slabost krivične presude u Srbiji krajem XIX i početkom XX veka, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, 55/2.
- Petersilia, J. /1999/: Parole and Prisoner Reentry in the United States, *Crime and Justice*, Vol. 26.
- Recommendation Rec (2000)22* on improving the implementation of the European rules on community sanctions and measures, Council of Europe.
- Recommendation Rec (2003)22* on Condidional Release (Parole).
- Robinson, G. /1999/: Risk Mangment and Rehabilitation in the Probation Service: Collision and Collusion; *The Howard Journal*, Vol. 38 No. 4.
- Soković, S. /2012/: Penitensijarne statistike: mera kriminaliteta i/ili više od toga, *Evidentiranje kriminaliteta: iskustvo iz sveta i Srbija*, (Vesna Nikolić-Ristanović, ed) Beograd.
- Soković, S. /2012/: Savremeni kazneni populizam: uzroci, odlike i posledice. *Pravna riječ*, 9/33.
- Soković, S. /2011/: Savremene globalne tendencije u kontroli kriminaliteta (karakteristike, perspektive i osvrt na domaće prilike), *Crimen*, 2/2011.
- Soković, S. /2011/: Nova penologija – karakteristike i perspektive, *Pravni život*, knj. 547, br. 9.
- Stojanović, Z. /2013/: *Krivično pravo*, opšti deo, Beograd.
- Stojanović, Z. Kolarić, D. /2012/: Nova rešenja u krivičnom zakoniku R Srbije, *Bezbednost*, LIV/3.
- The Oxford History of the Prison, The Practise of Punishment in Western Society*, ed. N. Morris, D. J. Rotman/1995/, New York, Oxford.
- Tournier, P. V. /2004/: Systems of Conditional Release (Parol) in the Member States of the Council of Europe, between the principle of equality and individualization, pragmatism; *New French Journal of Criminology*, Penal fild, Vol.1.
- Zimring, F. E. /2011/: Imprisonment Rates and the New Politics of Criminal Punishment, *Punishment & Society*, Vol. 3(1).
- Weaver, B., Tata, C, Munro, M, Barry, M. /2012/: The Faillure of Recall to prison: Early Release, Front-Door and Back-Door Sentencing i the Revolving prison Door in Scotland, *European Journal of Probation*, Vol. 4. No 1.
- Williams, K. S. /2008/: *Textbook on Criminology*, Oxford.

*Snežana Soković, Ph. D.*

Faculty of Law, University of Kragujevac

## CONDITIONAL RELEASE – DISPUTABLE QUESTIONS AND MODERN NORMATIVE SOLUTIONS

### SUMMARY

Modern tendencies in penal policy, the wide use of imprisonment and the phenomenon of the longtime growth of prison population impose the need to reassess the purpose of conditional release, i.e. to show the new interpretation of the conditional release function. In spite of the rich and long-lasting experience of the practical use of different forms of conditional release, dilemmas are being maintained, both conceptual and normative, regarding the models of conditional release, the method of the decision-making and the body authorized to decide about conditional release, the relevant period of the served sentence, the conditions needed for conditional release, the validity of the supervision of the sentenced person on conditional release, as well as the forms of the necessary supervision, the content of the obligations and prohibitions that should possibly be posed to the sentenced person on conditional release. Similar dilemmas regarding this legal institute are following the practice of conditional release in the Republic of Serbia, despite more than 140 years of continuous use of conditional release. Especially emphasized current interest for the conditional release problems in domestic conditions is the consequence of the perennial overburdening of prison capacities as well as the new legal provisions about conditional release. The review of disputable questions and their interpretation in current conditions should contribute to the understanding of the existing dilemmas and finding the functional solutions for practical use of the relevant legal provisions.

**Key words:** conditional release, prison capacities, supervision, sentenced person.